

קנאה

בראשית פרק ג – א, ו והנחש היה ערום מכל חית השדה אשר עשה יקנא אלהים ויאמר אלהאשה אף כיאמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן: (ב) ותאמר האשה אלה הנחש מפרי עץ הגן נאכל: ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פרתמתון: ויאמר הנחש אלהאשה לאמות תמתון: כי ידע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים ידעי טוב ורע: ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל:

מדרש אגדה - והנחש. חשב באותה שעה ואמר אלך ואהרוג את האדם, ואשא את חוה, ואהיה מלך על כל הבריות, ואלך בקומה זקופה, ואוכל כל מעדני העולם.

רש"י - כי יודע - כל אומן שונא את בני אומנתו, מן העץ אכל וברא את העולם: והייתם כאלהים - יוצרי עולמות: ותרא האשה - ראתה דבריו של נחש והנאו לה והאמינתו: כי טוב העץ - להיות כאלהים: וכי תאווה הוא לעינים - כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד להשכיל - כמו שאמר לה יודעי טוב ורע: ותתן גם לאישה עמה - שלא תמות היא ויחיה הוא, וישא אשה אחרת:

משלי פרק יד - חיי בשרים לב מרפא ורקב עצמות קנאה.

קהלת פרק ד - וראיתי אני את כל לעמל ואת כל כפשוטו המעשה כי היא קנאת איש מרעהו גם זה הקבל ורעות רוח:

רש"י - וראיתי אני את כל עמל - הן העבירות שהן עמל בעיני הקדוש ברוך הוא: ואת כל כשרון המעשה - שאינו לשם שמי אלא לקנאת איש מרעהו ששניהם הבל: כי היא קנאת איש - אשר היא קנאת איש מרעהו:

אבן עזרא קהלת פרק ד - וראיתי - רוב עמל האדם גם כשרון מעשיהם בעבור בני האדם שיקנאו זה בזה וירצה להתפאר על חברו ושלא יהיה הוא חסר ממנו בדירתו ומלבושיו ובניו ומאכלו וחכמתו וטוב השם:

תלמוד בבלי סוטה ט, א - תנו רבנן: סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה, מה שביקשה לא ניתן לה, ומה שבידה נטלוהו ממנה; שכל הנותן עינו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנין לו, ומה שבידו נוטלין הימנו.

שמונה קבצים ב, קסה - החירות העליונה קשורה בהארתה עם החסד העליון, ואינם שורין בעולם כי אם בטהרת המידות היותר עליונה. וטהרה זו מבערת כל קנאה מן הלב, דוגמת לעתיד לבוא, שתתקיים ברכת ונתתי לכם לב בשר. בוסר בחלקו של חברו. ועל ידי זה שאינו נגוע במידת הקנאה, מרוצה הוא בעצמיותו, ואינו זז ממידתו הפנימית, ואינו מקנא לא את החיצוניות של חברו ולא את פנימיותו, ומתוך כך עצמיותו קיימת, ואין עצמותו מרקיבות, כי מי שאין בו קנאה אין בו רקב עצמות.

שמונה קבצים ד, פד - קנאת סופרים תרבה חכמה. בלא קנאת סופרים, כל אחד יוצר רק מנטיות הפנימית, והוגה ולומד רק במה שמטהו רוחו. ברכה גדולה יש בזה, עומק ההוד יוצא הוא דוקא בעמל כשרון שבא מתוך דחיפה פנימית. אבל עושר רוח בא יבא מתוך הרכבות המתילדות מריבוי מקצועות, מידיעות ומסות שונות, ורק מקנאת סופרים יבא האדם לעסוק במקצועות שאין לו כח מושך פנימי אליהם, ומתוך כך תרבה החכמה. אמנם ריבוי זה כמותי הוא, אבל ברכה יש בו גם להאיכות. עד אשר תבוכר הדעה, והעולם ישתכלל מההופעה היחידית של כל כשרון, המתאחדת באחדות הכללית, ואז לא יהיה החזון שכל עמל וכל כשרון המעשה הוא רק קנאת איש מרעהו.

ספר מסילת ישרים פרק יא – **בפרטי מידת הנקיות** - הקנאה גם היא אינה אלא חסרון ידיעה וסכלות, כי אין המקנא מרויח כלום לעצמו וגם לא מפסיד למי שהוא מתקנא בו, ואינו אלא מפסיד לעצמו וכמאמר הכתוב שזכרתי (איוב ה): ופותרת תמית קנאה. ואמנם, יש מי שסכלותו רבה כל - כך עד שאם יראה לחבירו איזה טובה יתעשש בעצמו וידאג ויצטער עד שאפילו הטובות שבידו לא יהנוהו מצער מה שהוא רואה ביד חברו, והוא מה שאמר עליו החכם (משלי יד): ורקב

עצמות קנאה. אמנם, יש אחרים שאינם מצטערים וכואבים כל - כך, אף - על - פי - כן ירגישו בעצמם איזה צער ולפחות יתקורר רוחם בראותם אחד עולה איזה מעלה יתירה אם לא יהיה מאוהביו היותר דבקים לו, כל - שכן אם מאותם אשר אין לו אהבה רבה עמו הוא, כל - שכן אם יהיה גר מארץ אחרת. ותראה שבפיהם אפשר שיאמרו דברים כשמחים או מודים על טובתו, אך לבם רעה בקרבם. והוא דבר יארע על הרוב ברוב בני האדם, כי אף - על - פי שלא יהיו בעלי קנאה ממש, אמנם, לא ניקו ממנה לגמרי, כל - שכן אם בעל אומנותו מצליח בה, שכבר כל אומן סני לחבריה (ס"ר יט), וכל - שכן אם מצליח בה יותר ממנו. ואמנם, לו ידעו ולו יבינו כי אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלא נימא (יומא לח), והכל כאשר לכל מה' הוא כפי עצתו הנפלאה וחכמתו הבלתי נודעת, הנה לא היה להם טעם להצטער בטובת רעיהם כלל.

והוא מה שיעד לנו הנביא על הזמן העתיד, שלמען תהיה טובת ישראל שלמה, יקדים הקדוש - ברוך - הוא להסיר מלבבנו המדה המגונה הזאת, ואז לא יהיה צער לאחד בטובת האחר, וגם לא יצטרך המצליח להסתיר עצמו ודבריו מפני הקנאה, והוא מה שכתוב (ישעיה יא): וסרה קנאת אפרים וצוררי יהודה יכרתו אפרים לא - יקנא את - יהודה וגו', הוא השלום והשלחה אשר למלאכי - השרת, אשר כולם שמחים בעבודתם איש על מקומו, ואין אחד מתקנא בחברו כלל, כי כולם יודעים האמת לאמיתו ועלזים על הטוב אשר בידם ושמחים בחלקם.

ספר אורחות צדיקים שער הקנאה - החכמים הראשונים היו מתפללים שלא תהא קנאתנו על אחרים ולא קנאת אחרים עלינו. למה היו מתפללים על אחרים בזאת המידה יותר ממידות אחרות? אלא כך הענין, כי הרבה בני אדם גורמים שיתקנאו בהם ויחמדו אותם, לכן היו מתפללים על אחרים, כי אולי הם גורמים הקנאה לאחרים, והתורה אמרה (ויקרא יט יד): "ולפני עיור לא תתן מכשול". לכן מידה טובה באדם שלא ילבש בגדים נאים ומשובחים יותר מדי, לא הוא ולא אשתו ולא בניו, וכן לענין המאכל ושאר ענינים, כדי שלא יקנאו בו אחרים. אך מי שהשפיע לו הבורא, יתברך, עושר ונכסים, יהנה מהם לאחרים, לעשירים ולעניים, ויתנהג עמהם בנחת, ויעשה עמהם חסד. וכבר הארכנו בדבר, כמה טובה בזה שיהא נאהב לבריות, וכשהוא נאהב לכל אדם - אז לא יקנאוהו ולא יחמדו משלו. אך ראוי לאדם שיעלה אל המעלות הטובות, ויקנאוהו ויחמדו לעשות כמוהו.

ומי שנוהר שלא יקנא, אין גופו כלה ואין התולעים שולטים בו, דכתיב (משלי יד ל): "ורקב עצמות קנאה", כל מי שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבים, כל שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו מרקיבים (שבת קנב ב). לכן יתרחק האדם מן הקנאה ומן החמדה, ולא יחמוד שום דבר ממה שביד אחרים, ולא יאמר: אחמוד בעניני חבירי ואתן לו מעות עבור אותו ענין, שאם אין דעתו למכור עניניו, אז אסור לזה להפצירו, כי זה יתבייש להשיב פניו ריקם - אם כן הוי כמו אונס. וכל שכן אם זה החומד איש נכבד, שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפלו, שאסור לשאול מחבירו מתנה אם אינו יודע שיתן לו בנפש חפצה. משלו משל, חומד וקנאי פגע בהם מלך אחד, אמר להם המלך: אחד מכם ישאל דבר ממני וייתן לו ולחבירו בכפלים! הקנאי לא רצה לשאול תחילה, שהיה מתקנא אם ייתן לחבירו בכפלים, והחומד היה מתאוה שניהם. דחק החומד את הקנאי לשאול, שאל לנקר לו עין אחת ולחבירו - שתיים!

כמה רעות תלויות בקנאה! נחש הקדמוני נתקנא באדם הראשון וגרם מיתה לעולם, ועליו נגזר (בראשית ג יד): "על גחונך תלך ועפר תאכל". וכן ראה מה אירע לקין ולקרח ולבלעם ולדואג ולאחיתופל ולגחזי ולאדוניה ולאבשלום ולעזיהו שנתנו עיניהם במה שאינו שלהם, לא די מה שבקשו לא ניתן להם, אלא אף מה שבידם ניטל מהם. מכל אלה ילמד אדם שיפרוש מן הקנאה ומן החמדה. אם אפילו מה שבידו אינו שלו, כי מחר בא ואינו, ומה יועיל לו שאינו שלו? שכר גדול יש לאדם הנוהר מן הקנאה ומן החמדה, כי ברוב העבירות אם אדם עובר עליהן ומתבייש ומונע עצמו בשביל הבושה, מונע עצמו מן הגזילה והגניבה, כי ירא שמא יתוודע ויתגלה ויפרסמוהו ויתבייש ויפסיד הרבה. אבל הקנאה והחמדה הן בלב, אין אדם מכיר בו אם יחמוד או יקנא, והוא דבר המסור ללב, ועל זה נאמר (ויקרא כה יז): "ויראת מאלהיך".

ילקוט שמעוני תהלים רמז תשכח - לדוד אל תתחר במרעים אל תקנא בעושי עולה, זהו שאמר הכתוב בני אל יקנא לבך בחטאים, ובמה יקנא לבך ביראת ה' כל היום. אל תקנא בנרן של רשעים, שכמה שמן יש בו שמינית או רביעית אין לו אחרית. שמן (שלם) [כלה] והנר מתכבה, וכה"א כי לא

תהיה אחרית לרע, נר רשעים ידעך הלכה האורה שלו. קנא בנר שאינו נדעך לעולם ואינו פוסק, ואין זה כי נר מצוה ותורה אור. אמר הקדוש ברוך הוא קנא, שאלמלא הקנאה אין העולם עומד, אין אדם נוטע כרם, אין אדם נושא אשה ואין אדם בונה בית. אלמלא שקנא אברהם לא היה קונה שמים וארץ, אימתי קנא, כשאמר למלכי צדק כיצד יצאתם מן התבה אמר לו בצדקה שעשינו שם. אמר לו ומה צדקה עשיתם בתבה, וכי עניינים היו שם, והלא לא היו שם אלא נח ובניו, ועם מי הייתם עושין צדקה אמר לו עם הבהמה וחיה ועוף, לא היינו ישנים אלא נותנין היינו לפני זה ולפני זה. אותה שעה אמר אברהם ומה אלו אלולי שעשו צדקה עם בהמה וחיה ועוף לא היו יוצאין, וכיון שעשו צדקה יצאו, אני אם אעשה בבני אדם שהם בצלמו של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה. אותה שעה ויטע אשל בבאר שבע, "אכילה" שתיה "לויה":

אורחות צדיקים שער הקנאה - אף על פי שהקנאה היא מידה רעה מאד, יש מקום שהיא טובה מאד, והיא מידת עליונים, שישים קנאתו על יראת שמים, כענין שנאמר (משלי כג יז): "אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום". ועל דרך זו אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (בבא בתרא כא א): קנאת סופרים תרבה חכמה. כי יראה אדם שלומד, יתפוש קנאה בלבו ויאמר: לומד זה כל היום - גם אני אעשה כן! וכן לענין כל המצוות יקנא כל אחד בחבירו ויתפוש מעשי חבירו הטובים. אם יראה רשע ויש בו מידה אחת טובה, יקנאהו על אותה המידה ויעשנה גם הוא. אבל המקנא בחבירו שהוא עוסק בתורה ובמעשים טובים, ואינו מקנא בו שיחשוב: זה עושה כך - גם אני אעשה כן! אלא יחשוב בלבו ויקנא בו: מפני שיש בו מעלות טובות יותר ממני, מחמת כן הוא נכבד בעיני העולם יותר ממני! ומחשב תחבולות כדי לבטלו ולבלבלו מתורתו וממעשיו הטובים - הרי זאת הקנאה היא רעה חולה, והוא חוטא ומחטיא, שותפו של ירבעם בן נבט.

שמונה קבצים א, קצז - כל אדם צריך לשנן לעצמו שלא ללמוד מחסרונותיו של חבירו, שיעשה גם הוא כמותו. אע"פ שיראה את חבירו שהוא מצליח ומכובד, ידע שבודאי נגד אלה המגרעות שהוא רואה בו, יש לו בודאי מעלות אחרות שהן גורמות להכריע את החסרונות, אבל הוא שאין לו נטיה לאלה החסרונות כ"כ, הנה זהו עיקר מעלתו. ואם למרות מה שמעלות אחרות חסרות לו, יסגל לו ג"כ את החסרונות של חבירו, אז תהיה מפלתו נוראה מאד.

שמונה קבצים קסו - החכמה שמתרבה מתוך קנאת סופרים, כיון שבאה מתוך קנאה סופה להירקב, וכל ריקבון יש בו סרחון, וזאת היא חכמת סופרים שתסרח בעקבתא דמשיחא. ועל ידי סרחון זה תתבטל צורתה הקודמת, ויוחל להיות מאיר אור הנשמה של החכמה העליונה, העליונה מכל קנאה. שהיא למעלה מחכמת סופרים. היא החכמה שתצא לאור על ידי שיר חדש, ושם חדש אשר פי ד' יקבנו, ויהי כזית הודו, וריח לו כלבנון.

שמונה קבצים ב, רל - לפעמים אדם נופל מדעתו, כששומע גדלות של בחינה אחרת שאינה מידה שלו, ונעשה מבוטל בעצמו, והעיצבון מתחיל לעמם את זוהר נפשו, מפני שכל מעמדו הרוחני נעשה אז כה לפני אותה מידת הגדלות, שאינה לערכו. צריך אז להתחזק בעצמו, שלא לקנאות בחלקו של אחר, ולהשתמש רק משפלות זו לפי המידה הראויה לבצר כח הגאווה, שלא תזוח דעתו עליו, ומכל מקום יהיה מרוצה ושמח בחלקו מאד, ויוסיף להחזיק במעוזו, ואז ייבקע כשחר אורו, וארוכתו מהרה תצמח.

שמונה קבצים ה, קנב - הולכים הם השבילים הרוחניים במערכות מיוחדות, עולם עולם בפני עצמו. העומד בעולם אחד, בשביל מיוחד, יוכל עולם שאינו שכלו, שביל מיוחד לאחר, להיות נדמה לתוהו ובוהו, לחורבה ואפלה, אף על פי שלגבי מי שהוא עולמו הרי הוא מלא בנין ונגהות. שמירה צריך כל אחד להיות מוגדר בעולמו, ואם יהיו להציץ בעולם שאינו שלו, ידע להיות נשמר ברוחו, רק להציץ, ולא להשתרש ולהשתקע שם, כי יוכל להיות מעקר עצמו מעולמו, והעולם הזר לא יקלטנו, לרגע הרי הוא מתקבל בתוכו בתור אורח, ואם יקבע בתוכו את דירתו ימצא עצמו יושב אל עקרבים, במעוף צרה ואפלה מנודח. ולמה תשגה בני בזרה, תחבק חיק נכריה. כי נוכח עיני ד' דרכי איש, וכל מעגלותיו מפלס. שמע בני מוסר אביך, ואל תטוש תורת אמן. שתה מים מבורך ונוזלים מתוך באר. אילת אהבים ויעלת חן, דדיה ירווך בכל עת, באהבתה תשגה תמיד.